

ศาสนาพราหมณ์เข้าสู่ประเทศไทยราวพุทธศตวรรษที่ 7-8 และเข้ามาสู่อยุธยาเมื่อเป็นราชธานีแล้ว ประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 ก่อนหน้านั้นก็เคยพบเทวรูปรุ่นเก่าที่อยุธยามาแล้ว เมื่อพระเจ้าอู่ทองเริ่มสร้างเมืองใหม่ พราหมณ์ที่เคลื่อนย้ายจากสุโขทัยก็มาประกอบพิธี ปักเซตราชวติ สร้างมณฑลพิธีเป็นปริม จัดตั้งเครื่องบูชาเครื่องอาหารถวายเทพ ผู้กระทำการพิธีคือพราหมณ์ราชครู พราหมณ์คู่สวด และศาสนิกชนพราหมณ์ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ซุกหิ้นคินตรวจสอบค้นหาและกำจัดสิ่งอัปมงคลออกไป แต่ครั้งนั้นโชคก็กลับพบสังข์ชาวสะอาก ทรงให้สร้างเก็บในมณฑป พราหมณ์ราชครูเป็นผู้นำพิธีการ พราหมณ์คู่สวดร่วมสวดมนต์พิธีตาม ศาสนิกชนพราหมณ์ ช่วยค้ำปฏิบัติการ เรียกพิธีนี้ว่า "พระราชพิธีมัยยมกรรม"

การเรียกชื่อพราหมณ์นั้น มีตำแหน่งความสำคัญที่ต่างกันออกไป ในพระราชพิธีที่ใหญ่กว่าเรียกว่า "อุกมกรรมพิธี" จะใช้พราหมณ์ตำแหน่ง พระมหาราชครู เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีตรียัมพวายฯ เป็นต้น ตำแหน่งรองลงมาเรียกว่า "มหาราชครู" ประกอบพิธีได้ทั้ง "มัยยมกรรมและปฐมกรรมพิธี" ตำแหน่งรองลงมาอันดับที่ 3 เรียกว่า "พราหมณ์ปุโรหิต" (พระพราหมณ์) ทำหน้าที่เป็นคู่สวด เรียกกันว่า "พราหมณ์คู่สวด" ซึ่งจะใช้มาคนน้อยขึ้นอยู่กับพระราชพิธี และพิธีต่างๆ สุดแต่ว่าใหญ่ หรือจัดพิธีขนาดกลาง หรือพิธีขนาดเล็ก พราหมณ์คู่สวดต้องใช้หลายคน ตำแหน่งสุดท้ายเรียกว่า "สาวกพราหมณ์" ต่างไปจากสาวกพุทธ เพราะของพุทธหมายถึงพระสงฆ์ แต่ของพราหมณ์ เป็นพราหมณ์คิชน ซึ่งถือบวชได้ในบางโอกาส คือนุ่งขาวห่มขาว เช่นพราหมณ์มหาราชครู พราหมณ์ราชครู พราหมณ์ปุโรหิต เมื่อเลิกถือบวชก็แต่งกายด้วยผ้าสี (ไม่มีสีขาว) ไปประกอบอาชีพได้ ไม่เคร่งครัดในคัมภีร์ สำหรับพราหมณ์เทียบฐานะเท่าปุโรหิตขึ้นไปมีปลงอาบัติเมื่อผิดศีล ต้องนุ่งขาว ห่มขาวตลอดเวลา (ยกเว้นพราหมณ์ปุโรหิต สายพันธอินทรวชิรนานเกิน 10 ปีจะห่มเหลือง)

ในพิธีกลบขี้ตรชุกรานราก สุมเพลิง สร้างเมืองใหม่ของอยุธยานั้นมีพราหมณ์ราชครูประกอบพิธีกรรม โดยเมื่อสร้างมณฑลพิธีแล้ว มีการชุกรากฐานวางศิลาฤกษ์

กลบับตร สุ่มเพลิง สวคณบัตชุมนวมเหวคา สวคณคพิธิ สวคณกฤคณคณคพิธิกรรมแล้ว
จึงเริ่มสร้างอาคารพระบรมหาราชวังต่อไป

พิธีกรรมต่างๆของศาสนาพราหมณ์นั้นมีมากมาย มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว
และมาเปลี่ยนแปลง สมัยรัตนโกสินทร์มากเช่นพิธีบรมราชาภิเษก เป็นต้น สมัยใหม่
ต้องทำ 2 ครั้ง พิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ แบ่งออกได้ 2 อย่างคือกระทำพระราช
พิธี และพิธีต่างๆที่เป็นกิจของไทยตั้งแต่พระมหากษัตริย์ถึงคนสามัญ อีกอย่างหนึ่งเป็น
ราชพิธีและพิธีของพราหมณ์โดยเฉพาะ คนไทยส่วนใหญ่จะไม่รู้ระเบียบแบบแผนเช่น
พิธี กะติเกชา พิธีฉิวารাত্রี ตรีขัมพวาย-ยัมพวาย ฯลฯ เป็นต้น พิธีกรรมต่างนั้น
รวมไปถึงเรื่องประเพณีหรือวัฒนธรรมด้วย

การกระทำประกอบพระราชพิธี ประกอบพิธี กิจพิธี นั้นมีจุดประสงค์หรือ
ความมุ่งหมายที่ต่างกันออกไป จึงขอยกตัวอย่างประกอบเช่น พระราชพิธีบรมราชา
ภิเษก มีจุดมุ่งหมายให้พระมหากษัตริย์ขึ้นครองราชย์พระองค์ใหม่ทรงเคารพพระบรม
คหณกษัตริย์ที่สิ้นพระชนม์แล้วและปฏิบัติตามพระราชประเพณี (ยกเว้นพระเจ้าอยู่หัวไม่
ต้องเคารพพระบรมคหณอื่น เนื่องจากเป็นพระองค์แรกตนราชวงศ์อยู่หัว) พระราชพิธี
นี้คือน้ำทิพย์สัจยา เพื่อสาบานว่าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและทำประโยชน์
ชาติบ้านเมืองและคนไทย พระราชพิธีที่ชมงคลจรรพพระบังคลแรกนาขวัญ เพื่อเป็นขวัญ
ปลุกกำลังใจให้แก่เกษตรกร หว่านา ไร่ไว้เลี้ยงคนในแผ่นดินจนเกิดสันติสุข ฯลฯ พิธีโกณ
มณโฬ เพื่อเป็นสวัสดิมงคลแก่เด็ก เป็นต้น พระราชพิธีและพิธีเหล่านี้เป็นของคนไทย

ส่วนพระราชพิธีของพราหมณ์นั้นมีมากมายเช่นกัน พิธีฉิวารাত্রี มีจุดหมาย
ให้พราหมณ์ล้างบาปหรือ ลอยบาป พระราชพิธีจองเปรียง จุดหมายคือการบูชาเทพ
เจ้า 3 องค์คือ อีศวร นารายณ์และพรหม เป็นการสำนึกบุญคุณ พระราชพิธีตรีขัมพวาย
ตรีปวาย มีจุดหมายอีก ๒ ประการเทพเจ้า พระอิศวร นารายณ์ฯ มาดูแลมนุษย์โลก พราหมณ์
ยังถือว่าเป็นการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ด้วย พระราชพิธีนี้เกิดก่อนสมัยอยุธยาแล้ว

โบราณสถานเนื่องในศาสนาพราหมณ์ แบ่งออกได้เป็น 2 แบบ

1. โบราณสถานที่รับอิทธิพลเขมรในศาสนาพราหมณ์ ได้แก่พระปรางค์
ในวัดพุทธที่รับอิทธิพลเขมรแต่ไม่จัดเป็นเทวาลัยของพราหมณ์ นอกจากเลียนแบบมา
ใช้ เช่นปรางค์อิทธิพลเขมรที่วัดมหาธาตุ วัดสมเด็จ วัดเสนาสนาราม ในบริเวณวัด

อุโบสถ ปรากฏวัดพระราม ฯลฯ ส่วนที่วัดราชบูรณะเป็นต้นแบบของปรากฏไทยในอนาคต คือเริ่มสร้างให้ยอดปราสาทสูงขึ้นเลียนแบบคติการสร้างเจดีย์สถานของไทย จึงมีความสวยงามในวัฒนธรรมไทยอีกแบบหนึ่ง

2. โบราณสถานที่ยังเป็นเทวสถานแท้ มีจุดหมายเน้นลัทธิของพราหมณ์โดยเฉพาะ ได้แก่ เทวสถานที่วัดพระเชตุพนาราม ใช้บรรจุศิวลึงค์(ท่าด้วยมือนมนุษย์)ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยวัดนี้อยู่ในเกาะเมืองหลังวัดพระมงคลบพิตร แต่เดิมใช้เป็นศาลหลักเมือง อีกส่วนหนึ่งเป็นเทวาลัยรูปพระปรากฏสลักหักพัง ตั้งอยู่ใกล้ชิดกัน นอกจากนี้เป็นเทวาลัยขนาดเล็ก บรรจุเทวรูป พระนารายณ์บ้าง พระพรหมบ้าง เทพสตรีในศักดิ์บ้าง สร้างขึ้นมาภายหลังชาติเดิม เช่นที่ศาลเจ้าพรหม ที่ตลาดเจ้าพรหม ศาลแม่ธรณีบีบมวยมือที่วัดหน้าพระเมรุ ที่สำคัญมากอีกแห่งหนึ่งคือ ศาลหลักเมือง กระจ่างที่ธวัชสว่างใหม่สร้างขึ้นที่มุมทิศตะวันออกเฉียงเหนือของศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โบราณวัตถุเนื่องในศาสนาพราหมณ์ มีมากมาย จึงขอย่อมากล่าวดังนี้

1. โบราณวัตถุรูปสัตว์ในนิยายอวทาน พบบางส่วนในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจันทเกษม รวมคานนอกด้วย ได้แก่รูปครุฑ รูปสิงห์ รูปพญานาคฯ ส่วนที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยาไม่สามารถพรรณนาได้หมด เช่นครุฑหัวโขน เรือไม้จำหลัก สิงห์ ครุฑ นาค ลิง ช้าง หงส์ ฯลฯ มีทั้งแบบปูนปั้น สำริด ทองคำ ไม้ เป็นคันที่นำปลาอีกรูปหนึ่งคือคชสีห์ หากไม่ดูวงแล้วจะเข้าใจว่าเป็นราชสีห์ทีเดียว สัตว์เหล่านี้เป็นสัตว์ในนิยายอวทานที่ค้นพบมาจากหุ่นทั้งสี่ แต่พัฒนารูปแบบให้สวยงามขึ้น

2. โบราณวัตถุรูปเทพเจ้า มีในพิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่งที่กล่าวมาข้างต้น ที่วังจันทเกษม มีรูปพระศิวะ ที่ใช้ในพระราชพิธีตรียัมพวาย สมัยอยุธยาเป็นสำคัญ และยังมีรูปแม่โกลสหรือพระศรีแบบวัดสุปัฏนบุรี อยู่ในตู้พิพิธภัณฑ์ฯ ด้านทิศใต้ ส่วนพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยามีทุกชนิด สิงห์ ลิง ครุฑ นาค หงส์ ช้าง คชสีห์ ราชสีห์ ฯลฯ ที่มีทั้งท่าด้วยไม้จำหลัก ปูนปั้น สำริด ทองเหลือง ทองแดง ทองคำ มีเครื่องราชูปโภคที่สลักลวดลายเรื่องราวเกียรติ นอกอาคารมีพรหมพิทกร และหน้าพระศิวะหินทรายศิลปะขอมทั้งสี่

3. รูปเทพเจ้ากระจายทั่วบริเวณ เป็นเทพระดับพระปรากฏส่วนใหญ่ เช่นรูปราเกส รูปยักษ์ รูปเหวดกา นารายณ์ทรงครุฑ พรหมทรงหงส์ เป็นต้น